

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **“Valorificarea identităților culturale în procesele globale”**

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: **POSDRU/89/1.5/S/59758**

Cercetător postdoc: Dr. Alexandru-Murad Mironov

Expert coordonator: Prof.dr. Viorel Panaite

Diferențe de gen în activismul românesc proeuropean interbelic¹

În primul rând aș dori să mulțumesc organizatorilor acestei conferințe nu numai pentru subiectele deosebit de interesante abordate aici, dar și pentru că, urmărind să răspund invitației acestora, am descoperit o nouă direcție de lucru în studiul la care lucrez în cadrul proiectului meu postdoctoral. Este vorba despre implicarea și participarea femeilor în dezbaterile proeuropene în perioada interbelică.

Ideea europeană a cunoscut în România dintre cele două războaie mondiale un reviriment în ton cu restul continentului, desigur cu unele caracteristici locale. În fond, nici aceste caracteristici nu erau cătuși de puțin originale, ci, la rândul lor, se acordau cu trendul general, dar cu accente diferite. Dezbaterile suveranitate contra ceea ce va deveni mai târziu integrarea europeană era dominată, în ritm cu întreaga regiune, de convingerea adevărului infailibil al dreptății cauzelor naționale în primul război mondial, fapt ușor explicabil prin realitatea locală: multe țări abia își dobândiseră sau restauraseră independența sau își definitivaseră frontierele etnice.

În aceste societăți în plină transformare, grupurile sociale nu-și stabiliseră încă prioritățile, dar mai toate urmăreau afirmarea politică prin dobândirea de drepturi politice. La rândul lor, femeile se înscriuseră în acest val, iar epoca interbelică a cunoscut afirmarea dorinței acestora de a căpăta egalitatea de drepturi, în primul rând juridică, iar apoi politică. În fruntea lor, s-au găsit prințesa Alexandrina Cantacuzino, Ella Negruzzi și Elena Meissner.

Atunci când cineva citește proiectele, luările de cuvânt, dezbaterile din presă, care au avut loc și în România anilor '20, în special în problematica federalismului European, nu poate să nu constate lipsa aproape totală a prezențelor intelectuale feminine din rândul semnatarilor. Printr-o simplă evaluare a autorilor articolelor din principala revistă dedicată acestui subiect – „Ideea europeană”, ce a fost editată la București între 1919 și 1927 de o grupare în frunte cu filozoful Constantin Rădulescu-Motru –, se poate

¹ Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECTIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

lesne constata că femeile lipsesc cu desăvârșire. Alexandrina Cantacuzino, personaj foarte activ și implicat în nenumărate proiecte filantropice, sociale, feministe etc., este menționată o singură dată, ca participantă la Federația Uniunilor Intelectuale.

Aceasta era una dintre numeroasele asociații internaționale proeuropene ce au fost înființate în anii '20. Întemeietorul ei, Karl Anton Rohan, o califică drept „o comunitate întinsă peste toată Europa [a] celor care cunosc criza vitală a continentului și care gândesc temeinic, ca la o datorie personală, la rezolvarea ei. [...] «Uniunea Intelectuală» nu vrea să asaneze, vrea să mijlocească întâlnirea asanatorilor și nașterea unei valori noi din această asociație, la înălțimea zilei de azi”². O secție a acesteia – Uniunea Intelectuală Română – a fost înființată în 1926, iar în apelul său de constituire era menționat că „încearcă să organizeze întâlnirea intelectualilor români și străini, prin vizite la noi și în străinătate, conferințe, articole, creări de instituții culturale în capitală și provincie”³. Beneficiind de o conducere prestigioasă, deși puțin cam numeroasă, Uniunea Intelectuală Română nu a avut în realitate o activitate nici susținută și nici măcar de răsunet, printre acțiunile sale putând fi numărate participarea a doi dintre membrii de frunte – Alexandrina G. Cantacuzino și profesorul Constantin Rădulescu-Motru – la congresele internaționale ale Federației Intelectuale și cam atât.

Conducerea era compusă dintr-un comitet de patronaj, a cărei președintă de onoare era chiar regina Maria a României, în timp de membrii erau fie de onoare – patriarhul Miron Cristea, mitropolitul Suciului de Blajului –, fie *doamne* (de remarcat separația interesantă) – Sabina Cantacuzino, Elena Văcăresu, Alice Voinescu, Adela Xenopol – fie *domni* – Gr. Antipa, C.C. Bacalbașa, I. Brătescu-Voinești, V. Braniște, G. Buzdugan, dr. I. Cantacuzino, Ovid Densușianu, Dem I. Dobrescu, I.G. Duca, George Enescu, gen. Găvănescu, Octavian Goga, Paul Gorie, D. Gusti, N. Iorga, prof.dr. G. Marinescu, S. Mehedinți, Istrate Micescu, Iacob Negruzzi, P.P. Negulescu, I. Nistor, M. Oromolu, V. Pârvan, Ion Petrovici, Ștefan Popescu, Sextil Pușcariu, Mihail Sadoveanu, I. Simionescu, Jean Steriade, T. Stoenescu, N. Titulescu, Al. Tzigara-Samurçaș. Comitetul de acțiune era format din C. Rădulescu-Motru, Dragomir Hurmuzescu, G. Țițeica, G. Mironescu, C. Hamangiu, G. Tașcă, Mircea Djuvara, „principele” Brâncoveanu-Basarab, N. Dianu, Al. Hodoș, C. Beldie, precum și din Calypso Botez, Ioana Ghica, Zoe Caribol. În sfârșit, biroul era prezidat de către Alexandrina Gr. Cantacuzino, secondată de doi secretari generali: Ion Pillat și Emil Riegler. Un sumar al listei amintite mai sus arată un raport de 47 de bărbați, față de nouă femei, între care am numărat-o și pe regina Maria, care însă aici îl reprezenta pe suveranul României, iar, prin natura ei, coroana transcendea diferențele de orice fel. Cifrele vorbesc însă de la sine.

² Karl Anton Rohan, *Apelul Uniunii Intelectuale*, în „Ideea europeană socială, critică, artistică & literară”, an VII, nr. 188, 15 mai 1926, p. 1.

³ *Chemarea Uniunii Intelectuale Române*, în „Ideea europeană socială, critică, artistică & literară”, an VIII, nr. 192, 15 octombrie 1926, p. 1.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Numele feminine sunt toate celebre și aparțin unor persoane ale căror interese erau foarte întinse, dar convergeau spre aceeași dorință: cea a obținerii unor drepturi politice pentru femei. Nu există vreun conținut social (în acest caz, absența Ellei Negruzzi, celebra avocată implicată în procesele stângii, este edificatoare), dar nici de altă natură. Putem afirma așadar că participarea feminină consta doar în necesitatea afirmării prezenței, nu pentru vreun ideal europeanist, ci pentru urmărirea propriilor scopuri, prin imitarea tacticilor politice folosite în alte țări, precum Marea Britanie⁴. Chiar Alexandrina Cantacuzino fusese aleasă în același an membră în Consiliul Internațional al Femeilor de pe lângă Societatea Națiunilor, ceea ce i-a permis să propună modificarea legislației internaționale în privința drepturilor femeii⁵. După cum spune Roxana Cheșchebec, una dintre cercetătoarele activității prințesei, abilitatea socială a acesteia i-a permis să se afirme ca una dintre cele mai cunoscute feministe la nivel internațional⁶. Altfel spus, în cazul nostru, Alexandrina Cantacuzino nu a fost atrasă de ideea europeană, ci de perspectivele interesante ale dezvoltării relațiilor personale, cu scopul de altfel altruist de a susține mișcarea femeilor.

În fapt, viziunea politică naționalistă a prințesei, încadrabilă epocii, dar totuși frizând extrema-dreaptă, nu o recomandau ca o posibilă adeptă a ideilor paneuropene. Concepția sa despre rolul femeii în societate, foarte asemănător celei îmbrățișate de Italia lui Mussolini, pleda mai degrabă pentru o femeie-cetățean al națiunii⁷ și numai prin aceasta europeană. Idealul însuși era unul general, adoptat de cea mai mare parte a discursului public românesc în acel timp, și se referea la căpătarea locului cuvenit țării noastre în Europa⁸. Raportarea la sentimentul apartenenței românești la spațiul latinității s-a făcut în același mod: prin intermediul acestuia urmau să fie câștigate drepturi naționale pe plan continental, iar ulterior și femeile să se emancipeze⁹.

Totuși, activitatea prințesei Cantacuzino în cadrul Uniunii Intelectuale poate fi calificată ca aparținând luptei pacifiste¹⁰, ce luase amploare în primul deceniu de după încheierea primului război mondial. Tot acest balans între diferite idei și opțiuni mai degrabă politice indică destul de clar interesul cam risipit pentru orice

---

⁴ Roxana Cheșchebec, *Feminist Ideologies and Activism in Romania (approx. 1890s-1940s). Nationalism and Internationalism in Romanian Projects for Women's Emancipation*, teză de doctorat sub conducerea prof. Susan Zimmermann, Central European University, Budapesta, 2005, p. 402-403.

⁵ *Ibidem*, p. 406-407.

⁶ *Ibidem*, p. 420.

⁷ Alexandra Petrescu, *Femeile și politica autoritară*, în „Sfera politicii”, nr. 120-121-122/2006, <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/120-121-122/art15-petrescu.html>, consultat la 23 iunie 2011.

⁸ Roxana Cheșchebec, *op. cit.*, p. 422.

⁹ *Ibidem*, p. 446-450.

¹⁰ *Ibidem*, p. 465.

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECTIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

fel de cooperare internațională, fără preferință pentru una anume. Inițiativa constituirii Micii Înțelegeri a Femeilor, care a avut o activitate frenetică, însă fără vreo finalitate concretă, face parte din aceeași serie¹¹.

Întrucât spațiul nu ne permite și alte exemple, vom încerca o concluzie. Ideea europeană nu a fost decât un mijloc prin care femeile au încercat să își promoveze interesele specifice, ceea ce dovedește încă o dată că aspectul democratic și nediscriminatoriu al acestei idei a fost o achiziție postbelică. La rândul lor, femeile din România interbelică se confruntau cu numeroase probleme de natură juridică și cu lipsa totală a drepturilor politice pentru a se încrede prea mult în ceea ce părea atunci o simplă utopie. În ceea ce privea problemele sociale, evident mult mai grave decât aspectele juridice sau politice, acestea erau confiscate de o altă ideologie, care respingea și ea proiectul european în favoarea revoluției.

---

¹¹ *Ibidem*, p. 510-533.